

RAPPORT RADIOBJØLLER OPPDAL

Beitesesongen 2011

Sau i Gorsetgrenda sommeren 2011 (uten radiobjølle) Foto: Landbrukskontoret

**Nordskogen sankelag
Innsetmerket - Ålma beitelag
Trollheimen Søndre beitelag
Dindal beitelag**

**Oppdal kommune
November 2011**

Prosjekteier: Oppdal beite- og rovviltutvalg. I tillegg er Oppdal med i et Nasjonalt beiteprosjekt i 2010 - 2012 initiert fra Statens Landbruksforvaltning (SLF).

Prosjektområde:

Nordskogen sankelag, Innsetmerket-Ålma beitelag, Trollheimen Søndre beitelag og Dindal beitelag.

Teknisk sporingsutstyr i bruk i 2011:

Beitelag/besetning	Tildelt 2009	Tildelt 2010	Tildelt 2011	Sum bjøller
Nordskogen sankelag - 4 besetninger	110 bjøller	40 bjøller	200 lammenoder	150
Innsetmerket-Ålma beitelag - 4 besetninger		60 bjøller		59
Trollheimen Søndre beitelag - 11 besetning		44 bjøller	150 bjøller	194
Dindal beitelag - 3 besetninger			50 bjøller	50
				453

Sau på beite 2011 i de fire beitelaga totalt:

Beitelag	Sau sleppt	Lam sleppt	Tap sau	Tap lam	Tapsprosent	Kadaverfunn
Nordskogen	1452	2421	54	180	6,04 %	4 ukjent
Innsetmerket-Ålma	2225	3753	44	199	4,06 %	2 jerv, 2 ørn, 2 rev, 1 ulykke, 21 ukjent
Trollheimen Søndre	1598	2460	36	340	9,27 %	11 jerv, 1 ulykke, 8 ukjent
Dindalen	933	1647	29	196	8,72 %	3 jerv, 1 syk, 3 ukjent
Sum	6208	10281	163	915	6,53 %	59 gjenfunn

Sau på beite 2011 i besetningene som har radiobjøller:

Beitelag	Sau sleppt	Lam sleppt	Tap sau	Tap lam	Tapsprosent
Nordskogen - 4 besetninger	688	1148	37	94	7,13 %
Innsetmerket-Ålma - 4 besetninger	403	556	11	32	4,01 %
Trollheimen S. - 11 besetninger	1194	1816	26	227	8,41 %
Dindal - 3 besetninger	389	666	18	116	12,7 %
Sum	2674	4186	92	469	8,18 %

Økonomi:

Midler til innkjøp av bjøller er gitt fra Forebyggende og konfliktdempende midler i 2009, 2010 og 2011 med kr. 200.000,- hvert år. I tillegg ble det i 2011 gitt 100.000,- i skjønnsmidler fra Fylkesmannen. Til drift av de gamle bjøllene er det gitt kr. 25.000,- i tilskudd fra Oppdal Bygdeallmenning. Oppdal kommune dekker resten dvs kr. 60.670,- i 2011.

Ut over dette kommer en betydelig egeninnsats og egenandel fra kommunen, de fire beitelaga og hos de besetningene som prøver ut dette. Det er gjort investeringer i datautstyr og GPS.

Fordeling av bjøller:

Oppdal beite- og rovviltutvalg hadde møte 13.04.11, et møte der også Mattilsynet var invitert for å orientere om utsendt varsel om beiterestriksjoner i to beitelag i Oppdal. Med bakgrunn i orienteringen fra Mattilsynet vedtok utvalget i sak 02/11:

Oppdal beite- og rovviltutvalg tildeler de 200 lammenodene til Nordskogen sankelag som har lengst erfaring med radiobjøller og håndtering av alarmer. De 200 nye bjøllene foreslås fordelt til dem som nå har fått varsel om beitenekt i 2012: Dindal beitelag får tilbud om 50 radiobjøller, der Olaf Liabø prioriteres. Trollheimen Søndre beitelag får 150 bjøller til fordeling, der Svein Storli og Hallvard Storli prioriteres.

Beitelaga og brukerne møttes mandag 31.10.2011 til oppsummering av sesongen. Telespor var spesielt invitert til møtet, og Egil Pettersen var tilstede og orienterte om nye prosjekt og tok med seg informasjon om sesongen i år.

Erfaringer sommeren 2011:

Radiobjøllene:

De 254 bjøllene fra 2009 og 2010 fungerer godt. 1 sender fikk ikke start, mens 1 startet men ble på stedet hvil resten av sommeren.

De 200 nye bjøllene kjøpt inn i 2011 har det vært mye feil med, mens også noen av dem har fungert helt perfekt. Mange har lekkasje i batteridelen, det var vanskelig å få satt på toppa over batteriet og vanskelig å få dem av igjen nå i høst. Godset i skruinga er for mykt og pakningen/metallskiva blir ødelagt.

Enkeltepisoder som har vært uforståelig:

- ca 20.06 og 20.07 falt det ut mange bjøller samtidig.
- En dag i september var plutselig bjøllene i kartet spredd utover hele Dovrefjell, dagen etter var de tilbake til sine reelle posisjoner.
- Noen bjøller har vært borte nesten i hele sommer, men er plutselig tilbake nå på tampen.
- Flere bjøller sendte signal i begynnelsen, så falt de ut men kom tilbake først på juli. Det er normalt ikke problem med at sauer kommer i dekningskygge av og til, men de nye bjøllene slår ikke inn igjen når de kommer fram fra skyggen. Alle fire beitelaga har små soner som er helt død i signal.

Døde sauer med bjølle:

Trollheimen Søndre	1 død, men finner ikke søya eller bjølla. Gått med GPS og leta.
Dindalen	1 døde tidlig. Fikk alarm den ene dagen, dagen etter alt vel, tredje dag ny alarm, søya funnet død: rulla på rygg, kom seg ikke opp igjen.
Nordskogen	Mista 4 bjøller, funne 2. Ei søye m bjølle er borte fremdeles, bjølla slutta å virke i juli og har siden ikke sendt.
Innsetmerket-Ålma	1 død søye, funnet før leting etter alarm. 2 søyer fikk alarm i juli, den ene funnet i beste velgående. Den andre savnes fremdeles i Langvelldalen.

Morsauene tåler bjølla godt, ingen slitasje i nakke/ull. Viktig at bjølla under er tung, slik at vektforholdet blir godt. Flere beitelag kjøpt større bjøller på 9,5 cm, for å slippe styret med lodd og motvekt til radiobjølla. Men radiobjølla slites, nummeret på sida på de første bjøllene som nå har vært ute sin tredje sesong er snart slitt bort.

Bevegelsessensor blir fort defekt? Brukerne registrerer at søyene rører seg på kart, men får alarm fra bevegelsessensoren i bjølla. Er det mulig å legge bevegelses-alarmen inn i kartet, i stedet for fysisk i bjølla?

Telespor v. Egil:

- det er solgt 9000 bjøller i 2011 og flere har problem med propp og o-ring til batterikassa. Trolig en produksjonsvariasjon som har gjort det. Det lages heretter en hel o-ring, ikke delt som nå, og proppene gjøres bedre. Annen metallsammensetning brukes også for å unngå irrdannelse.
- jobbes med å finne/lage nye batteri som kan levere strøm i lang nok tid.
- hendelser enkelte dager kan skyldes Telenor som har byttet ut elektronikken i basestasjonene sine i sommer.
- legger press på Telenor for å bygge ut bedre nett.
- prøvd mot satelitter, men da blir det mer dødsoner, problemer i skogen mm.
- foreslår at dere setter frekvensen på 18 timer, for å rullere tidspunktet for å få melding.
- problem med slitasje på bjøller ja, spesielt i områder med mye stein. Foreslår elektronisk ID-merking på bjøllene for å få registreringsnummeret.

Lammenodene:

De 200 lammenodene fra nasjonalt beiteprosjekt ble tildelt Nordskogen sankelag og fordelt på de fire brukerne. Brukerne har tilsammen 150 bjøller og 100 av dem ble koblet mot lammenoder.

Dårlig resultat:

- Lammenodene falt ut jevnt og trutt utover sesongen, bare 5 % virket ved sesongens slutt. Problem med vann i batteriene, trolig pga hull i klaven et sted. Det er derfor umulig å trekke noen konklusjoner ut fra bruken av dem.
- Alarmer gikk, men lamma ble funnet i god behold i fjellet.
- Mange av nodene falt av tidlig, muligens hekta fast i kjerr? Montert på store lam > 14 kg. Roar mista 4 stk på innmark, Tore mista 4 i utmark.
- Strikken fliser seg opp på endene.
- Klaven ved hjemkomst er veldig stram for lamma. Det har vikla seg inn ull der som strikken skal skli ut, slik at skli-effekten ikke har virket. Tre av lamma har derfor fått deformerte muskler i halsen pga for stram klave.
- Tendens til at lam med lammenoder er mindre/lettere enn øvrig besetning, trolig pga problem med for stram klave. Det vises godt i ulla/på halsen når lammenoden tas av. Det kan kjøres tilvekststatistikk på lam med /uten noder dersom interesse, for å se om denne tendensen er riktig.

Strikk-løsningen: se på gaupeklavene hvordan de er utformet. Tips om å sjekke NINA sine reinsbukk-strikker.

Telespor v. Egil:

- vil gjerne ha slike tilbakemeldinger, veldig nyttig, Alvorlig hvis klave/lammenode gir dyrevelferdsmessige problemer. Dette må løses.
- 30 % av noderapportene er feil, så her har vi langt igjen. Antenne løsningen er ikke god nok, lam og søye må være nær hverandre i de 90 sekund som er tilgjengelig for sending pr. døgn.

Kartløsningen:

Kartløsningen fungerer bra, men det er tungt å navigere i det kartet som følger med løsningen. Enklere når en kobler mot google-map, da får en også mer detaljer. Er det mulig å legge mer av funksjonene inn i kartet/software-løsningen i stedet for bjølla?

Oppsummering:

Radiobjøller er nyttig og et kjempefint hjelpemiddel for brukerne. Bjøllene har for såvidt virkning fra første bjølle, men stigende effekt ut fra økende antall. Full effekt både for tilsyn og sanking får en først når alle søyene i en besetning har radiobjølle.

Kostnaden er alt for stor, både i innkjøp og drift. Se og sammenlign med andre løsninger som er på markedet, innen varer og logistikk. Nytteverdien dekker derfor ikke opp kostnadene så langt.

Store problem med 2011-produserte bjøller og lammenoder, så dårlig at en ikke har noen målbare resultater herfra.

Beitelaga tar selv ansvar for retursending av bjøller med feil og alle lammenoder. Sendes direkte til Telespor, sammen med skjema for retursending. (Skjema hentes fra nettsiden til Telespor.)

Oppdal kommune har søkt om skjønnsmidler for 2012, til innkjøp av flere radiobjøller. Største utfordring etterhvert er driftsutgifter på de gamle bjøllene, det koster kr. 185,- eks mva pr. bjølle pr. år i drift. For 2011 er denne driftsutgiften delvis dekt gjennom tilskudd fra Oppdal bygdeallmenning.